

Warszawa, dnia 11-07 2014 r.

PG VII G 025-150/14

Pan
Piotr Zientarski
Przewodniczący
Komisji Ustawodawczej Senatu

Szanowny Panie Przewodniczący

W nawiązaniu do pisma z dnia 8 lipca 2014 r., nr BPS/KU-034/628X/12/14, dotyczącego zgłoszonej w trakcie drugiego czytania poprawki do *projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny (druk senacki nr 628)*, zaopiniowanego przez Prokuratora Generalnego pismem z dnia 26 maja 2014 r., uprzejmie przedstawiam, co następuje.

Poprawka przewiduje wprowadzenie do art. 191 Kodeksu karnego, penalizującego bezprawne zmuszanie innej osoby do określonego postępowania, dodatkowego przepisu, oznaczonego jako § 1a, w brzmieniu:

„§ 1a. Tej samej karze podlega, kto w celu określonym w § 1 stosuje przemoc uporczywie lub w sposób istotnie utrudniający innej osobie zaspokajanie jej podstawowych potrzeb życiowych.”.

Ponadto poprawka przewiduje, iż na podstawie dodawanego do tego artykułu przepisu oznaczonego jako § 3 przestępstwa określone w § 1 i § 1a będą ścigane na wniosek pokrzywdzonego.

Analizując objęte treścią poprawki przepisy na wstępie dostrzec należy, iż przewidują one wprowadzenie nowego typu umyślnego przestępstwa rangi występku, zagrożonego karą pozbawienia wolności do 3 lat, prowadząc

do poszerzenia – w stosunku do obowiązującego stanu prawnego – zakresu prawnokarnej ochrony przez bezprawnymi zachowaniami mającymi skłonić inną osobę do kierunkowego podporządkowania się woli sprawcy, poprzez objęcie penalizacją niektórych wypadków stosowania tzw. przemocy pośredniej, a więc przemocy nie polegającej na bezpośrednim oddziaływaniu na osobę pokrzywdzonego, lecz przejawiającej się w wywieraniu wpływu na pokrzywdzonego poprzez oddziaływanie na jego otoczenie.

Dostrzeżenia wymaga fakt, iż z objętego treścią poprawki przepisu wynika istotnie zawężony zakres kryminalizacji w stosunku do propozycji pierwotnej, przewidującej powrót do stanu prawnego obowiązującego na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r., a więc objęcia prawnokarnym zakazem każdej postaci przemocy, zarówno pośredniej, jak i bezpośredniej, jeżeli została ona przez umyślnie działającego sprawcę zastosowana w celu zmuszenia innej osoby do określonego postępowania. Zawężenie to wynika z wyrażonego znamionami objętymi treścią proj. art. 191 § 1a k.k. wymogu, aby przemoc ukierunkowana na zmuszenie innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia była przez sprawcę stosowana uporczywie lub w sposób istotnie utrudniający innej osobie zaspokajanie jej podstawowych potrzeb życiowych.

Podkreślenia wymaga fakt, iż proj. art. 191 § 1a k.k., w wypadku jego wprowadzenia do porządku prawnego, nie będzie obejmował przemocy bezpośredniej, a więc przemocy wobec osoby, która będzie nadal penalizowana na podstawie art. 191 § 1 k.k. Nowy typ przestępstwa penalizować będzie wypadki zmuszania przez stosowanie przemocy innej niż przemoc wobec osoby – choć bowiem w pojęciu „przemoc”, którym posłużono się w projektowanym typie czynu, mieści się pojęcie „przemoc wobec osoby” jako pojęcie węższe, to jednak w wypadku zastosowania przez sprawcę przemocy wobec osoby jego czyn będzie kwalifikowany z § 1, dedykowanego tego rodzaju oddziaływaniu na pokrzywdzonego, i tym samym stanowiącego w tym zakresie *lex specialis*.

Podkreślić należy, iż proponowany typ przestępstwa nie stanowi wobec przestępstwa określonego w art. 191 § 1 k.k. typu kwalifikowanego, pomimo iż w jego opisie występują znamiona nie występujące w przepisie obowiązującym,

lecz równorzędną postać typu podstawowego, o zakresie normowania odmiennym od zakresu wynikającego z art. 191 § 1 k.k. Stanowi to wynik zróżnicowania znamienia dotyczącego stosowanej przez sprawcę przemocy, która w wypadku określonym w proponowanym przepisie nie musi odnosić się do bezpośredniego oddziaływania na inną osobę, co zasadniczo różnicuje zakres zastosowania obu unormowań. O równorzędności obu typów znamienne świadczy również zagrożenie ustawowe proponowanego typu przestępstwa, wyznaczone w wysokości tożsamej z zagrożeniem przewidzianym *de lege lata* za czyn z art. 191 § 1 k.k.

Tak więc zakres normowania objętego poprawką przepisu obejmować będzie te wypadki stosowania przez sprawcę przemocy w celu zmuszenia innej osoby do określonego postępowania, które nie będą miały charakteru przemocy na osobie. Równocześnie jednak nie każdy wypadek zastosowania w tym celu przemocy pośredniej uzasadniać będzie odpowiedzialność karną sprawcy, bowiem poprzez posłużenie się w opisie proponowanego typu przestępstwa dodatkowymi znamionami, w pierwszym wypadku relacjonowanym do osoby sprawcy o charakterze podmiotowo-przedmiotowym określeniem „*uporczywie*”, w drugim zaś – znamieniem strony przedmiotowej, relacjonowanym do stanowiącej konsekwencję zachowania sprawcy sytuacji faktycznej pokrzywdzonego, a wyrażonym sformułowaniem „*w sposób istotnie utrudniający innej osobie zaspokajanie jej podstawowych potrzeb życiowych*”, nastąpi istotne zawężenie klasy penalizowanych zachowań.

Zawężenie to jawi się jako przemyślane i racjonalne, prowadząc do objęcia penalizacją wynikającą z projektowanego przepisu najbardziej istotnych, znamienych zarówno społecznie, jak i szczególnie dolegliwych z punktu widzenia jednostki stanowiącej przedmiot oddziaływania sprawcy, wypadków stosowania przemocy pośredniej. Tym samym prowadzi do zapewnienia pokrzywdzonemu skutecznej ochrony realizowanej za pomocą instrumentów prawa karnego w tych wypadkach, w których intensywność oddziaływania wywieranego przez sprawcę na pokrzywdzonego poprzez postępowanie z rzeczą, w szczególności przejawiające się wywieraniem presji psychicznej o charakterze *vis compulsiva*, jest porównywalna bądź nawet większa od intensywności oddziaływania na osobę pokrzywdzoną w drodze zastosowania przemocy fizycznej.

Wskazać należy, iż oba znamiona wykorzystane do normatywnego dookreślenia zachowania sprawcy projektowanego typu przestępstwa zostały wybrany trafnie, i pomimo wpisanego w ich istotę elementu ocenneści nie powinny rodzić trudności interpretacyjnych. Znamię wyrażone określeniem „*uporczywie*” jest tożsame ze znamieniem występującym w opisie penalizowanego przez art. 209 § 1 k.k. przestępstwa niealimentacji, jak również w opisach występów określonych w art. 145 § 1 k.k., art. 218 § 1a k.k. oraz art. 341 § 2 k.k., i posiada ugruntowaną, zarówno w nauce prawa karnego, jak i orzecznictwie, wykładnię. Z kolei znamię obejmujące sformułowanie „*zaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych*” jednoznacznie nawiązuje do znamienia zawartego w opisie powołanego powyżej przestępstwa z art. 209 § 1 k.k. co usuwa obawy, aby z jego interpretacją zarówno odbiorcy prawnokarnego zakazu, jak i podmioty stosujące prawo, mogły mieć istotne trudności.

Jako zaletę proponowanej formuły przepisu należy uznać fakt, iż w zakresie odnoszącym się do kwestii zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych jako elementu charakteryzującego zachowanie sprawcy i uzasadniającego – poprzez kwantyfikację stopnia społecznej szkodliwości tego zachowania – kryminalizację na podstawie nowego przepisu, autorzy poprawki nie powielili rozwiązania zawartego w art. 209 § 1 k.k., przejawiającego się w połączeniu tego pojęcia ze stanowiącą rezultat czynu sprawcy sytuacją narażenia, skutkującego penalizacją na tzw. przedpolu czynu zabronionego, lecz zaproponowali, aby warunkiem karalności był dalej idący skutek, w postaci rzeczywistego, istotnego utrudnienia innej osobie zaspokojenia takich potrzeb. Pozwala to na wyeliminowanie z zakresu normowania tego przepisu tych sytuacji, które nie charakteryzują się realną dolegliwością dla pokrzywdzonego, a tym samym ograniczenia zakresu penalizacji, zgodnie z zasadą traktowania prawa karnego jako *ultima ratio* polityki społecznej.

Dostrzeżenia wymaga fakt, iż w razie wprowadzenia proponowanego nowego typu przestępstwa, w wypadku gdyby sprawca stosował przemoc wobec osoby i byłaby to przemoc stosowana w sposób uporczywy lub istotnie utrudniający zaspokajanie podstawowych potrzeb życiowych innej osoby, jego czyn będzie podlegał kumulatywnej kwalifikacji na podstawie § 1 i § 1a, jako wypełniający komplet znamion określonych w obu tych przepisach. W takich wypadkach kara, zgodnie z

zasadą określoną w art. 10 § 2 k.k., zostanie orzeczona na podstawie jednego z tych przepisów, przy uwzględnieniu tożsamości zawartego w nich zagrożenia ustawowego, jednak w procesie wymiaru kary sąd będzie miał obowiązek uwzględnić zwiększoną karygodność zachowania, wynikającą z wypełnienia przez sprawcę jednym czynem znamion dwóch typów przestępstw, i odzwierciedlić to w wymiarze kary poprzez podwyższenie, w granicach ustawowego zagrożenia, jej wymiaru.

Możliwość zaistnienia wypadków kumulatywnej kwalifikacji czynu opartej na obu powołanych przepisach wydaje się jednak być sytuacją wyjątkową, ponieważ niełatwo wyobrazić sobie stosowanie przemocy wobec osoby w sposób uporczywy (a więc zakładający ponawialność oddziaływania na pokrzywdzonego bądź długotrwałe utrzymywanie przestępnego stanu stosowania przemocy na osobie) lub prowadzący do utrudnienia zaspokojenia jej podstawowych potrzeb życiowych, bez wypełnienia przez sprawcę w takich sytuacjach znamion innego typu przestępstwa, np. określonego w art. 189 § 1 k.k. przestępstwa pozbawienia wolności innej osoby.

Akceptując należy ocenić zaproponowanie dla projektowanego typu przestępstwa objętego zgłoszoną poprawką zagrożenia ustawowego tożsamego z zagrożeniem przewidzianym z czyn określony w art. 191 § 1 k.k. W świetle szczególnie istotnego charakteru wypadków przemocy pośredniej, które objęte są proponowaną formułą art. 191 § 1a k.k., cechujących się wysoką karygodnością z uwagi na wynikającą z nich znaczną dolegliwość dla pokrzywdzonego, a w wypadku uporczywego działania – ponadto z uwagi na podwyższony stopień zarzucalności czynu sprawcy, związany z ponawialnością dopuszczania się przez niego zachowania sprzecznego z prawem, zrównanie wysokości kary przewidzianej za stosowanie przemocy pośredniej z karą przewidzianą za stosowanie przemocy na osobie lub stosowanie groźby bezprawnej jawi się jako aksjologicznie usprawiedliwione, a przy tym uzasadnione kryminalnopolitycznymi racjami związanymi z wymogiem realizacji ochronnej i sprawiedliwościowej funkcji prawa karnego.

Wprowadzenie nowego typu przestępstwa w kształcie objętym przedstawioną poprawką, z uwagi na posłużenie się w jego opisie istotnie zawężającymi zakres kryminalizacji dodatkowymi znamionami (uporczywość; istotne utrudnienie zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych) przysłuży się realizacji funkcji

gwarancyjnej prawa karnego istotnie minimalizując ryzyko wykorzystywania tego przepisu w złej wierze przez osoby uwikłane w różnego rodzaju konflikty o charakterze cywilnoprawnym bądź zrodzone na gruncie błahych utarczek sąsiedzkich.

Weryfikacja okoliczności objętych treścią zawiadomień o popełnieniu przestępstwa nie będzie w takich wypadkach skomplikowana, zaś ustalenie, że zachowanie nie ma charakteru uporczywego ani nie pociąga za sobą istotnego utrudnienia zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych skutkować będzie odmową wszczęcia postępowania. Tym samym nowy przepis w proponowanym kształcie, jak można ocenić, nie spowoduje nadmiernego wzrostu obciążenia organów ścigania i prokuratury.

Objęcie projektowanego typu przestępstwa, jak również czynu określonego w art. 191 § 1 k.k., wnioskowym trybem ścigania stanowi rozwiązanie trafne, z jednej strony zapewniając możliwość odwołania się przez pokrzywdzonego do instrumentarium prawa karnego w każdym wypadku, gdy jest to niezbędne dla ochrony jego dóbr prawnych, z drugiej zaś eliminując niepożądany automatyzm w zakresie inicjowania i prowadzenia postępowań karnych w sprawach o takie czyny, wynikający z realizacji zasady legalizmu ścigania. Zaproponowany w poprawce wnioskowy tryb ścigania przestępstwa zmuszania stanowi w tym zakresie powrót do rozwiązania funkcjonującego na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r., i koresponduje zarówno z wysokością zagrożenia ustawowego przewidzianego za takie przestępstwa w przepisie obowiązującym, jak i projektowanym, jak również ze specyfiką takich czynów, w wypadku których stanowisko pokrzywdzonego jest jednym z pierwszoplanowych kryteriów umożliwiających odróżnienie wypadków uzasadniających prawnokarną interwencję od tych, które interwencji środkami tej dziedziny prawa nie wymagają, jak również stanowi przesłankę poczynienia prawidłowych ustaleń faktycznych w sprawie, opartych w istotnym zakresie na treści jego zeznań.

Podsumowując powyżej wyrażoną ocenę należy podkreślić, iż analizowane przepisy spełniają postulaty zgłoszone przez Prokuratora Generalnego we wskazanej na wstępie opinii z dnia 26 maja 2014 r., zaś objęte treścią przedstawionej poprawki

normatywne urzeczywistnienie tych postulatów jest poprawne legislacyjnie i konstrukcyjnie, prowadząc do wypracowania przepisu o wysokim stopniu funkcjonalności, realizującego leżące u podstaw *projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny* racje kryminalnopolityczne, przy równoczesnym poszanowaniu zasady traktowania prawa karnego jako *ultimo ratio*.

Z pozdrowieniami

wz

PIERWSZY ZASTĘPCA
PROKURATORA GENERALNEGO

Marek Jamrogowicz